

**26-МАВЗУ:**

**Ўз-ўзини бошқара олишда  
фаол ўқитиш усуллари**

**Маърузачи: З.Исмаилова**



# РЕЖА:

- 1. Фаол ўқитиш методлари.*
- 2. Фаол ўқитиш методларини ташкил этиш.*
- 3. Муаммоли технологияни амалга ошириш омиллари.*

# Фаол ўқитиш асосчилари

1. Америкалик файласуф, психолог ва педагог Дж. Дьюри (1895-1925) томонидан **муаммоли таълимга** асос солинган

У талабаларнинг қобилиятларини ўрганиб, уларни тўрт гуруҳга ажратади:

- Ижтимоий;
- Конструкциялаш;
- Бадий;
- Тадқиқотчилик.

2. П. Д. Митчелл (1980 йилларда) педагогик технологияни муаммолари буйича 102 та манба борлигини айтган.
3. АКШ нинг Индиана университетиде Л. Ларсон 1946 йилда
4. А. Ильина, В. П. Бесъполко – рус олимлари
5. Н. Сайидахмедов, У. Нишоналиев, У. Толипов, Авлиёқулов, М. Усманбаева ва бошқалар. Республикамиз олимлари (1990-йилларнинг бошларида)



Бугунги кунда олимларимиз миянинг ишлаш механизmlарини ўрганар эканлар

қуйидаги хулосаларга келмоқдалар:

- Мия хужайралари сон жихатидан доимо бир хил бўлади, аммо уларни машқ қилиш орқали, ақлий меҳнатни бажариш орқали мия хужайраларининг сифатини ўзгартириш мумкин.
- Агар беш ёшгача бола икки тилни ўрганса, яъни мия фаол ишласа, келажакда у иқтидорли болалар қаторига қўшилиш имкони бир неча баробар ортади.



# Савол?

- Миянинг кўп ишлаши инсоннинг қаришига қандай таъсир кўрсатади?
- Ким тезроқ қарийди ақлий меҳнат билан шуғулланган инсонларми, жисмоний меҳнат билан шуғулланган инсонларми?



# Миянинг фаол ишлаши нафақат ақлни ўткирлаштиради, балки шахснинг саломатлигига ҳам ўз таъсирини кўрсатади

- . Ақлий фаолият организмда биологик қариш жараёнини секинлашишига ёрдам беради. Чунки мия фаол ишлагач, рухиятда янгиланиш содир булади, бу эса жисмоний танада ўз аксини топади.
- муаммоли таълимни жорий этиш тарбияланувчиларни нафақат ақлини, балки бутун жисмини тарбиялайди.



*Муаммоли таълим тизими фикрлаш рефлексини ривожлантиришга қаратилган бўлиб, ақлий фаолиятни фаоллаштиради.*

Фанда ақлнинг уч тури ажратилади:

1. **Концептуал ақл** – ходисаларнинг мантиқий, математик, лингвистик масалаларини яхши ҳал қилиш имконини туғдиради.
2. **Эстетик ақл** – ходисаларнинг шаклини билишга интилиш, лекин ҳар доим ҳам уларнинг сабаблари билан қизиқмаслик.
3. **Ижтимоий ақл (социал)** – асосий диққат шахслараро муносабатларда жамланган бўлади, шунингдек инсон тақдири, мақсадлар ва қадриятлар билан боғлиқ қарорларни қабул қилишда алоҳида ўрин эгаллайди.




# Муаммоли таълим – бу

Ўқитувчи рахбарлигида муаммоли вазият вужудга келтирилиб, мазкур муаммо талабаларнинг фаол мустақил фаолияти натижасида билим, кўникма ва малакаларни ижодий ўзлаштириш ва ақлий фаолиятни ривожлантиришга имкон берадиган таълим жараёнини ташкил этиш назарда тутилади.



# *Муаммоли таълимнинг муваффақияти қуйидаги омилларга боғлиқ:*

- Ўқув материални муаммолаштириш;
  - Талабаларнинг билиш фаолиятини фаоллаштириш;
  - Таълим жараёнини ўйин, меҳнат фаолияти билан уйғунлаштириш;
  - Ўқитувчи томонидан муаммоли методлардан ўз ўрнида ва самарали фойдаланиш кўникмасига эга бўлиш;
  - Муаммоли вазиятни ҳал этиш юзасидан муаммоли саволлар занжирини тузиш ва мантиқий кетма-кетликда талабаларга баён этиш.
- 

# Муаммоли таълим технологиясига қуйидагилар мисол бўла олади.

- муаммоли (ақлий хужум) методларни қўлланган дарслар;
- мунозарали (илмий мунозарали ва эркин фикрлаш) дарслари;

Мазкур дарсларнинг ўзига хос жихати дарс давомида вужудга келтирилган муаммоли вазиятларга асосланади.



# Муаммоли вазият нима?

Муаммоли вазият хар қандай фикрлаш машаққатларидан фарқ қилиб, унда талаба машаққат талаб қилган тушунча ёки фактнинг унга аввал ва айна вақтда маълум бўлган вазифа, масала бўйича ички, яширин алоқаларини англаб етади.



# Таълимда муаммоли ўқитишнинг уч шарти мавжуд:

1. Муаммоли таълимни ташкил этишда ўқув материалларини тизимли, тартиб билан ривожлантириш.
2. Вазифа берилганда уни ечиш усулларини танлаш имкониятини бериш.
3. Ўқувчи-талаба билим олишни мақсад қилиб қўйиши ва мақсадига эришиши учун ўз билимини тўғри баҳолай олиши.



# Муаммоли таълимни қўллаш технологияси

Муаммоли таълим мураккаблигига кўра турли даражада бўлиши, яъни ташкил этилиши мумкин.

Бу талабаларнинг тайёргарлик даражасига, билим даражасига ва фикрлаш қобилиятининг ривожланганлик даражасига боғлиқ холда танланади.



# Муаммоли вазиятлар мазмунига кўра қуйидагича тавсифланади:

1. Мақсад номаълум – уни аниқлаш керак.
2. Фаолият объекти номаълум – уни аниқлаш керак.
3. Фаолият усули номаълум – уни аниқлаш керак.
4. Фаолиятни бажариш шартлари номаълум – уни аниқлаш керак.



# Муаммоли вазиятларни қуйидаги турлари бор:

1. Кутилмаган фавқулодда – хайратланарли вазият.
2. Низо вазияти.
3. Фараз қилиш вазияти.
4. Инкор қилиш вазияти.
5. Номуттаносиблик вазияти. (амалий ва назарий билимларнинг бир-бирига тугри келмаслиги, ёки эски билимларнинг янги билимларга тўғри келмаслиги).
6. Танлаш вазияти.
7. Изланувчи ва тадқиқот ишлари ўтказиш ҳам муаммоли вазиятларидан бўлиб ҳисобланади.

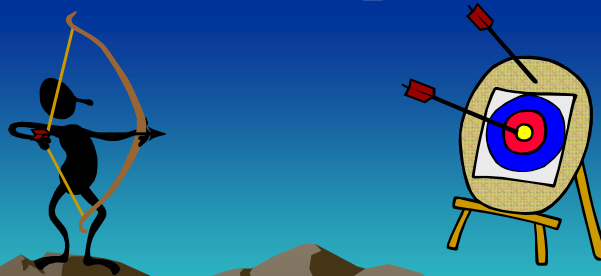




# "АҚЛИЙ ҲУЖУМ" МЕТОДИ

*“АҚЛИЙ ҲУЖУМ” методи-*

бирор муаммо бўйича ўқувчилар томонидан билдирилган эркин фикр ва мулоҳазаларни тўплаб, улар орқали маълум бир ечимга келинадиган методдир.



# *«АҚЛИЙ ҲУЖУМ» методининг тузилмаси*

Муаммоли савол берилади

Фикр ва ғоялар билдирилади ва жамлаб  
борилади

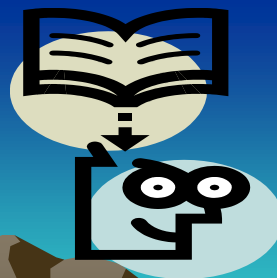
Фикр ва ғоялар гуруҳланади

Аниқ ва тўғри жавоблар танлаб  
олинади

# "МУАММОЛИ ВАЗИЯТ" МЕТОДИ

*"МУАММОЛИ ВАЗИЯТ" методи–*

таълим олувчиларда муаммоли вазиятларнинг сабаб ва оқибатларини таҳлил қилиш ҳамда уларнинг ечимини топиш бўйича кўникмаларини шакллантиришга қаратилган методдир.



# *«МУАММОЛИ ВАЗИЯТ» методининг тузилмаси*

Муаммоли вазият тавсифи берилади

Гуруҳлар муаммоли вазиятнинг келиб чиқиш сабабларини аниқлайдилар

Гуруҳлар муаммоли вазиятнинг оқибатлари тўғрисида фикр юритадилар

Гуруҳлар муаммоли вазиятни ечиш йўллларини ишлаб чиқадилар

Тўғри ечимлар танлаб олинади

## ***“БАҲС -МУНОЗАРА” методи-***

бирор мавзу бўйича таълим олувчилар билан ўзаро баҳс-мунозара ва фикр алмашув тарзида ўтказиладиган методдир.



# *«БАҲС-МУНОЗАРА» методининг тузилмаси*

Муаммоли савол берилади

Турли фикрлар билдирилади

Фикр-мулоҳазалар тингланади

Фикр-мулоҳазалар таҳлил қилинади

Аниқ ва мақбул ечим танлаб олинади

# “ЙЎНАЛТИРУВЧИ МАТН” МЕТОДИ

*“ЙЎНАЛТИРУВЧИ МАТН” методи-*

таълим оловчилар мустақил равишда  
йўналтирувчи саволлар ёрдамида  
маълумот йиғиш, режалаштириш, амалга  
ошириш вазифаларини бажарадиган  
методдир.



# «ЙЎНАЛТИРУВЧИ МАТН»

## методи бўйича фаолият кўрсатиши





